LÄRARHANDLEDNING
CROSS
BACKA TEATER 2026

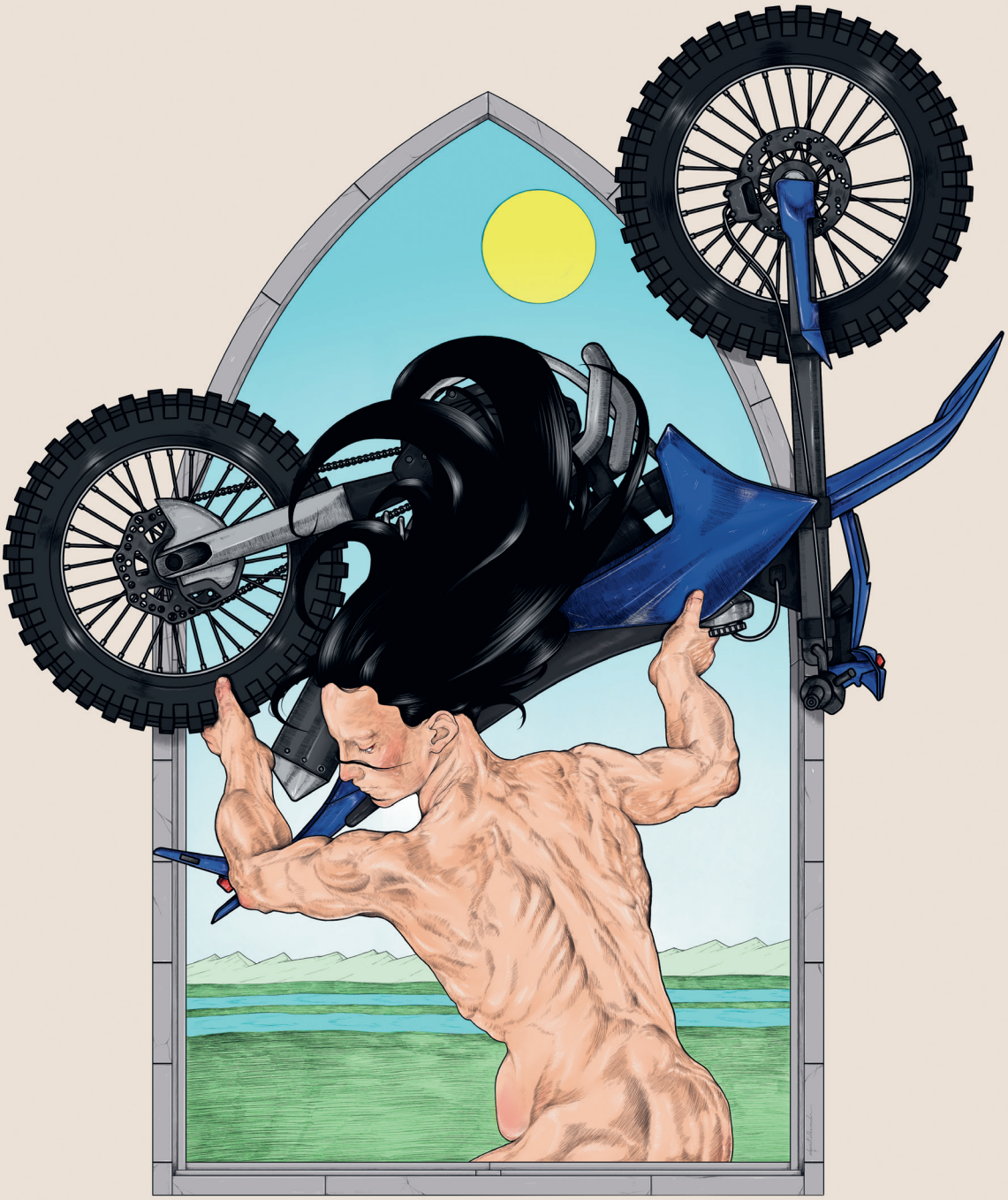

Bild: Alqumit Alhamad

070
BACKA TEATER

LINDHOLMEN HISINGEN | WWW.BACKATEATER.SE | 031 708 71 01

Göteborgs Stadsteater

HEJ

Svetten lackar, pulsen är hög och kinderna blossar. *Cross* bjuder in till en coming of age-berättelse där längtan efter beröring möter kroppens möjligheter och rädslor. Här finns föräldrar som inte fattar, drömmar som verkar ouppnåeliga och en längtan efter att få vara nära någon.

I Transammans rapport *Lyssna på oss* beskriver unga transpersoner en längtan efter berättelser där queera personer får stå i centrum utan att deras liv måste skildras genom tragik eller politik. Berättelser som också rymmer det allmängiltiga: längtan efter kärlek och beröring, att ta de där stegen in i vuxenlivet och att bryta mot förväntningar för att hitta sin egen väg.

För just längtan efter närhet och kärlek är ett av de starkaste teman som löper genom vår berättartradition. Från sumeriska texter på lertavlor till antikens berättelser, från Shakespeare till tummade exemplar av Puss och kram-böckerna i bokbussen. Svettigt, skavigt och svårt.

Varför fortsätter vi att fascineras av sådana berättelser? Kanske för att de låter oss uppleva något djupt personligt tillsammans med andra. Vi kan känna igen pirret, längtan och rädslan för att bli avvisade, även i en berättelse som är tusentals år gammal. Vi får pröva frågor som sällan har enkla svar: Hur mycket är vi beredda att förändra för någon annan? Vad händer när kärleken krockar med familjen, samhället eller bilden vi har av oss själva? En kärlekshistoria handlar därför både om mötet med en annan människa och om vem vi själva blir i det mötet.

Välkommen till *Cross,* en helt ny berättelse om något av det mest klassiska vi vet.

I lärarhandledningen till *Cross* ger vi frågeställningar, ingångar och övningar i att fördjupa scenkonstupplevelsen och prata vidare om de ämnen som tas upp.

Med varma hälsningar
Erika Isaksson, projektledare barn och unga
erika.isaksson@stadsteatern.goteborg.se

INNEHÅLL

INFÖR DITT BESÖK PÅ BACKA TEATER
TEATER
KONST OCH FÖRSTÅELSE – OM MÖTET MED DET OKÄNDA
PRATA SCENKONST
ÖVNING: PRATA SCENKONST PÅ ANDRA SÄTT
ÖVNING: HETA STOLEN - KÄNSLOSTORM
KARAKTÄRER
VÅR LÄNGTAN EFTER ÅTRÅ, SEX OCH KÄRLEK
SKRIVÖVNING: DEN FÖRSTA GÅNGEN
OM QUEER, NORMER OCH RÄTTEN ATT FÅ PLATS
KÖN SOM KONSTRUKTION
TRANS
ÖVNING: ORDMINGEL - VAD BETYDER VAD EGENTLIGEN?
FUCK DETERMINISM
POESIÖVNING: MENINGEN MED ETT LIV

INFÖR DITT BESÖK PÅ BACKA TEATER

VIKTIG INFORMATION
Det förekommer hög musik, avgaser, ofarlig rök och blinkande ljus under föreställningen.

INFÖR BESÖKET

Inför ditt besök på Backa Teater har vi i lärarhandledningen samlat ingångar, frågeställningar och övningar kopplade till föreställningen *Cross*. Det finns inga krav på att fördjupa temat innan eller efter ni besöker oss.

Det vi rekommenderar är att du som lärare före besöket förbereder eleverna på vad scenkonst är och kan vara. Att det sker live, att ni som publik är central för föreställningen, att det är en kollektiv upplevelse som varken går att pausa eller spola tillbaka. Inför *Cross* är det bra att också förbereda eleverna på att de skall se en föreställning där kärlek, queer förälskelse och sex är några av de teman som finns. Förslagsvis läser alla texten om föreställningen på vår hemsida.

Backa Teater har lång erfarenhet av att möta barn och ungdomar, hos oss står konsten och mötet i första rummet. Under en föreställning är det tillåtet att reagera på det som sker, att skratta, gråta och låta spontana känslor få utlopp, men givetvis visa respekt för sin medpublik. För många unga är besöket på Backa Teater det första mötet med scenkonst.

Var ligger Backa Teater?

Backa Teater ligger på Lärdomsgatan 1C på Lindholmen. Hit kommer du enklast via buss, spårvagn eller båt.

Bland annat buss nummer X1, 19, 21, 35 och 42 går till hållplats Lindholmen.
Spårvagnslinje 10 och 12 har ändstation Lindholmen.
Från hållplatsen tar det ca. 5 minuter att gå till teatern.

Älvsnabbaren färja 286 tar du från Stenpiren till Lindholmspiren, resan är gratis och går var 8:e minut vardagar mellan kl. 07.00-18.00.
Älvsnabben färja 285 går mellan Stenpiren -> Lindholmspiren -> Eriksbergs färjeläge -> Klippans färjeläge. Hållplats till Backa Teater är Lindholmspiren.

Behöver jag komma i tid?

Ni behöver vara på plats på teatern i tid och gärna senast 15 minuter innan föreställningen börjar. Då hinner alla gå på toaletten, hänga av sig ytterkläderna och landa tillsammans i vår foajé.

Hur gör jag med mobilen?

Mobiltelefonen skall vara avstängd under föreställningen för att inte störa dig och resten av publiken. Vi har mobillådor i foajén som du som lärare samlar in mobiler i på våra dagtidsföreställningar. Det är ej tillåtet att fota eller filma under föreställlingen.

Måste jag hänga av mig jackan?

Det är trångt i salongen och jackor samt väskor är i vägen om vi behöver utrymma så därför vill vi att alla hänger av sig sina ytterkläder i foajén. Det finns skåp där alla kan låsa in sina väskor eller jackor om en ej vill hänga dem i garderoben.

Får jag äta godis och ha med dricka in i salongen?

Nej, det är inte tillåtet att ha med sig mat och dryck in i salongen däremot går det utmärkt att äta medhavd mat, godis och dryck i vår foajé innan eller efter föreställningen.

Om jag behöver gå ut under föreställningen, hur fungerar det?

Det finns flera anledningar till att en kan behöva gå ut under föreställningen. Vet du med dig att du eventuellt behöver lämna salongen själv eller med elever, prata gärna med vår foajépersonal innan ni går in och välj platser så nära dörren som möjligt. Det finns alltid personal i foajén som möter upp. Gå ut samma väg som ni kom in.

Tillgänglighet

Backa Teaters entré och scen är i markplan. Vi har hörhjälpmedel i form av ljudförstärkande hörlurar alternativt hörselslinga. Vi syntolkar samt textar föreställningar vid enstaka tillfällen under spelåret. Behöver du som lärare ytterligare information kring våra föreställningar för att skapa ett så bra möte som möjligt för eleverna så tveka inte att höra av dig.

Kontakt

Behöver du komma i kontakt med oss inför ert besök till någon av våra skolföreställningar går det bra att ringa eller mejla:
Skolbokning: backaskolbokning@stadsteatern.goteborg.se
Tel: 031 708 71 01

Scenkonst är ett samlingsnamn för konstformer som framförs direkt inför en publik. Det finns en mängd olika typer av scenkonst som exempelvis teater, musik, opera, dans, performance, revy, musikal och nycirkus.

FOTO: Jenny Baumgartner

TEATER

Teatern är en av de få platser där vi tillsammans som individer upplever något som bara händer här och nu och aldrig mer. Det finns varken pausknapp eller möjlighet att spola tillbaka, hoppa framåt eller exakt återskapa ögonblick. Vi möter tillsammans och reflekterar individuellt. Teatern är en plats där vi kan möta andras historier och kanske även få syn på oss själva. I mötet med det okända kan vi växa som människor.

Ordet teater kommer från grekiskans the'atron, ett ord som till en början betecknade åskådarplatserna eller publiken. Ordet the'atron kommer i sin tur från ordet thea'omai som betyder betrakta. Idag är ordet främst sammankopplat med talteater.

Teater har använts till allt från att proklamera religion till att utforska skörheten i att vara människa i relation till andra. Som form har teatern tusentals år på nacken och är ett sätt att samtala om vår existens och tiden vi befinner oss i. Än idag spelas dramer som skrevs under antikens Grekland. Pjäser vid namn *Antigone* eller *Medea* tolkas utifrån den plats och tid skådespelet nu utspelas i. Nya berättelser skrivs, dramatik formade av och för vårt absoluta här och nu.

Idag finns få rum som det som scenkonstupplevelsen skapar. Ett rum där du tillsammans med andra under en begränsad tid upplever något som inte går att återskapa, pausa eller reproducera. En händelse där du som publik spelar en avgörande roll, där en föreställning tar form i energi och känsla inte bara utifrån hur skådespelarna rör sig, hur ljuset ger känsla och fokus eller hur scenografin ramar in verket. Upplevelsen blir till i samspelet mellan scen och salong, hur fokus tas och ges i rummet. Konsten är det som uppstår i mötet mellan scen och salong, mellan publiken och skådespelarna. Scenkonstverket är för dig i publiken en möjlig reflektionsyta, en spegel du studsar dig själv emot. Din upplevelse baseras på dina erfarenheter, ditt tycke och smak, med andra ord är en konstupplevelse alltid subjektiv.

Att skapa ett scenkonstverk, en produktion, på en institutionsteater som Backa Teater är i mångt och mycket som ett grupparbete där flertalet olika funktioner, specialister inom sitt fält, skapar verket utifrån en konstnärlig idé. Varje detalj, från affisch till hur starkt ljuset lyser på scenen, är testad, diskuterad och bestämd. Den finns där av en anledning.

VAD ÄR TEATER?

- Har du upplevt att gå på teater tidigare? Hur var det?
- Vad är skillnaden mellan teater och film?
- Varför skall en se teater?
- Finns det en skillnad i hur en upplever saker om en gör det tillsammans med andra än om en är själv?
- Hur är det att vara publik på en teater, är det skillnad från till exempel att gå på bio?

SCENKONST

Ordet scenkonst är ett samlingsnamn för konstformer som utförs direkt inför en publik.

- Lista alla former ni kommer på.
- Vad särskiljer de olika formerna?
- Vad finns det för erfarenheter i klassen?
- Vad har eleverna för förväntningar/farhågor inför besöket på Backa Teater?

FÖRDJUPA MERA

Låt alla skriva upp vad som behövs för att skapa en teaterföreställning på tavlan.
(manus, skådespelare, publik, teaterscen, ljus, musik osv).
Diskutera alla ord, behövs de verkligen eller kan de strykas? Vad finns kvar?

KONST OCH FÖRSTÅELSE – OM MÖTET MED DET OKÄNDA

Vi kan bara förstå det vi redan vet. Lösningen ligger i att umgås med det okända för att vidga oss själva och vår värld.

Ett scenkonstverk är i sig en reflektionsyta, och konst är det som händer i spegelbilden du upplever när du möter dig själv genom dess yta. En konstupplevelse är alltid subjektiv - den baseras på dig som individ, på dina erfarenheter och associationer.

Att uppleva konst, oavsett om det handlar om bildkonst, musik, scenkonst eller litteratur, är ett sätt för dig som människa att växa. Din empatiska förmåga stärks; du får större möjlighet att förstå och sätta dig in i andra människors verkligheter. Din värld berikas av andras ord och bilder och blir större. Konsten kan belysa dina egna sår och erfarenheter, och därigenom göra dessa verkliga i ett större sammanhang. Samtidigt odlar du din associativa förmåga och ditt kritiska tänkande.

För att uppleva konst behöver du ingen förkunskap. Du behöver inte veta vad det handlar om eller ens, under tiden du sitter där, ”förstå”, för handlingen i sig kan mycket väl vara sekundär för just din subjektiva upplevelse.

Däremot kan konstverket i sig öppna dörrar för diskussioner om utanförskap och innanförskap, om människans existens, dess tillkortakommanden och sår. Det väcker frågor om ansvar – både ditt personliga och samhällets.

- Hur kan mötet med det okända genom konst hjälpa oss att förstå både oss själva och andra bättre?
- På vilket sätt kan konst fungera som en bro mellan det kända och det främmande?
- Hur kan konst bidra till att utveckla vår empatiska förmåga?
- Kan konst upplevas som mer sann eller berörande än fakta och information?
- Kan ett konstverk hjälpa oss att bearbeta personliga sår och erfarenheter – och i så fall hur?
- Kan konst förändra människors värderingar och skapa social förändring – eller är dess påverkan främst individuell?
- Kan konsten fungera som en plats för gemensam reflektion och ansvarstagande i en polariserad tid?
- Vad innebär det att en konstupplevelse alltid är subjektiv?
- Kan konst existera utan publikens tolkning – eller uppstår den först i mötet mellan verk och betraktare?
- Är det viktigare att känna något av ett konstverk än att förstå det?

FOTO: Jenny Baumgartner

PRATA SCENKONST

Scenkonst kan vara drabbande, härligt, svårt, fantastiskt eller i värsta fall ointressant. Upplevelsen skiljer sig åt från person till person och påverkas av erfarenheter, känslor, förkunskap och personlig smak. Det finns inget rätt eller fel i hur personer upplever verket men det finns massor att vinna på att ta samtalet vidare i grupp.

Att kunna prata om upplevelsen inom ett tydligt ramverk skapar en djupare analys av det en upplevt. Då ges möjligheten till att lyssna på andras individuella tolkningar utan att för den sakens skull hamna i polemik om vem som har tolkningsföreträde i värderingen av konstverket. Att i grupp kunna diskutera upplevelsen och lyssna på andra stärker oss som individer och kan leda till en djupare förståelse av scenkonstverket, sig själv och varandra.

SAMTALSMODELL

Som lärare och pedagog är du samtalsledare i klassrummet. Det innebär inte att du behöver veta mer om föreställningen och inte heller att du behöver försvara eller förklara de olika val konstverket består av. Ditt arbete är att bjuda in till de olika tolkningar som finns i gruppen och ställa frågor som för samtalet vidare.

Börja med att så sakligt som möjligt beskriva, tolka sedan det ni har beskrivit och låt det bana väg för individuella upplevelser och reflektioner.

BESKRIV

Beskriv så sakligt som möjligt scenkonstverkets olika tecken utan att tolka dess innebörd.

När börjar föreställningen, tycker du?
Hur såg rummet ut?
Vad fanns i rummet?
Fanns det olika spelplatser? Hur såg dessa ut?
Vilka färger och former?
Vad var det för ljud?
Hur var ljuset?
Hur många personer/karaktärer fanns med i föreställningen?
Beskriv dessa karaktärer konkret.

Vilka färger/former hade kostymerna?
Hur såg masken/sminket ut?
Hur såg håret ut?
Vad för rekvisita fanns det det med i föreställningen?
Fanns det skillnader och likheter mellan de olika karaktärerna?
Gå gärna en runda i hela klassen så att alla kan bidra med konkreta tecken.

TOLKA

Utifrån det ni beskrivit går ni vidare till att tolka dess innebörd. Vad får de olika tecknen för funktion i föreställningen? Vad berättar de?

Varför såg rummet ut som det gjorde, vad berättar val av färger, ljus, ljud?
Vilka platser utspelar sig *Cross* på? Var det alltid samma plats?
Vilka var de olika karaktärerna? Ålder, personlighetsdrag.
Vad gör valet av kostym, mask och hårfrisyrer med karaktärerna?
Fanns det rekvisita i föreställningen som fick ett särskilt symbolvärde, vad och varför?
Vad hade de olika karaktärerna för relationer?
Fanns det likheter/skillnader i karaktärerna?

REFLEKTERA

Avsluta med att reflektera över hur föreställningen landade hos var och en. En scenkonstupplevelse väcker i bästa fall tankar, frågor, känslor och åsikter som utgår från ens egna värderingar och ingångar till föreställningens innehåll. Därför kan det vara av stor betydelse att ge var och en möjlighet att reflektera över följande frågor men att endast de som vill kan dela med sig.

Hur upplevde du *Cross*?
Vilka känslor väckte föreställningen hos dig?
Fanns det någon karaktär som du kände igen dig själv i? Vem och på vilket sätt?
Fanns det någon händelse i föreställningen som du kände igen från verkliga livet, vilken och varför?
Fanns det någon scen som du tyckte särskilt mycket om? Varför?
Fanns det någon scen som provocerade dig? Varför?
Om du fick göra om en scen, vilken skulle du välja och hur skulle du göra om den?

Den här samtalsmodellen tar sitt avstamp i *En väv av tecken* (Riksteatern) och *Prata scenkonst* av Anna Berg för Regionteater Väst.

PRATA SCENKONST PÅ ANDRA SÄTT

Syfte:
Att tillsammans undersöka och gestalta upplevelsen av föreställningen genom bild, text och samtal. Eleverna skapar ett gemensamt kollage som visar hur de har uppfattat, tolkat och känt inför det de sett.

Tid: ca 60–90 minuter
Arbetsform: Mindre grupper om 3–5 elever

Material:
- Dagstidningar, magasin, reklamblad
- Saxar, lim, papper (gärna A3 eller större)
- Färgpennor, kritor, tusch
- Papper för korta texter och dikter

1. TECKEN – VAD SÅG VI?

Material: Dagstidningar, reklam, tidningsurklipp

Detta är grundlagret i kollaget.Eleverna bläddrar i tidningar och klipper ut bilder, ord, färger och symboler som påminner om det de minns från föreställningen. Det kan vara stämningar, miljöer, kroppar, relationer, känslor eller teman.

Uppgift:
Skapa en bakgrund av bilder som fångar det synliga i föreställningen – det ni såg, hörde och lade märke till.

- Vilka bilder eller uttryck påminner er om det ni upplevde?
- Vilka färger eller former motsvarar föreställningens ton och rytm?
- Vad i den här bakgrunden berättar om stämningen i det ni såg?

2. TOLKA – VAD BETYDER DET VI SÅG?

Material: Egna teckningar och målningar

Detta blir mellanlagret i kollaget. Nu använder eleverna egna teckningar för att ge form åt sin tolkning. De kan rita människor, rörelser, symboler, föremål eller abstrakta bilder som uttrycker deras förståelse av föreställningen.

Uppgift:
Lägg till teckningar ovanpå bakgrunden som gestaltar det ni tror föreställningen ville säga.

- Vad handlar föreställningen om för er?
- Vilka känslor eller konflikter var centrala?
- Vilka scener eller bilder stannade kvar i minnet – och varför?

3. REFLEKTERA – VAD VÄCKER FÖRESTÄLLNINGEN I OSS?

Material: Egna texter, dikter, citat

Detta är det översta lagret i kollaget. Eleverna skriver egna korta texter – reflektioner, meningar, dikter eller ord som sammanfattar deras upplevelse.

Uppgift:
Skriv vad föreställningen fick er att tänka eller känna och lägg texterna överst i kollaget.

Skrivstarter:
Jag minns särskilt när …
För mig handlade föreställningen om …
Den fick mig att känna …
Det jag tar med mig är …
Om jag kunde tala till någon i föreställningen skulle jag säga …

4. AVSLUTNING

Varje grupp visar sitt kollage för klassen.
Låt eleverna kort berätta:
Hur de arbetade med de tre lagren
Vad deras kollage uttrycker om föreställningen
Vad som var svårt, intressant eller överraskande att gestalta

Avsluta gärna med en gemensam reflektion i helklass:
Vilka olika sätt finns det att förstå samma föreställning?
Hur kan bild, text och samtal hjälpa oss att se nya betydelser?

FOTO: Jenny Baumgartner

HETA STOLEN - KÄNSLOSTORM

Känslostorm är en lek som gör det lättare att sätta ord på känslor och prata om sådant som kan kännas pinsamt, pirrigt eller svårt.

Förberedelser:
Ställ stolar i en ring, en färre än antalet deltagare.

Skriv känslor på tavlan och låt eleverna föreslå ord - exempelvis från föreställningen *Cross*. Ta gärna med glad, arg, nyfiken, kär, kåt, kränkt och pirrig.

Ge varje elev ett ord, med minst två elever per ord. Eleverna sitter i ringen och du står i mitten. Ropa ut ett ord, till exempel ”kär!”. Alla med det ordet byter plats medan du försöker ta en stol. Den som blir utan stol ropar nästa ord. Ropar personen ”Känslostorm!” byter alla plats.

Efteråt kan ni prata om frågorna: Kan en känna sig både kär och osäker? Vad är skillnaden mellan att känna sig kränkt och att någon har gjort något kränkande? Kan någon känna sig sexig utan att vilja att andra kommenterar det? Hur visar en respekt när en inte vet vad någon annan känner?

FOTO: Jenny Baumgartner

ANTON
Spelas av MILLE BOSTEDT

ÖYVIND
Spelas av OLIVER ANDERSSON

JEMINA
Spelas av GUNILLA JOHANSSON GYLLENSPETZ

LIZ
Spelas av EMELIE STRÖMBERG

DARIO
Spelas av RASMUS LINDGREN

I CROSS MÖTER VI DESSA KARAKTÄRER:

Vilka är de?
Vilka personligheter har de?
Vilka relationer har de till varandra?
Känner du igen dig själv i någon av dem?
Känner du igen någon i din närhet i någon av dem?

KARAKTÄRER

VÅR LÄNGTAN EFTER ÅTRÅ, SEX OCH KÄRLEK

Människor har skrivit om längtan, lust och kärlek så länge det har funnits bevarade texter. I gamla myter och dikter möter vi personer som söker närhet, trotsar förbud eller sörjer någon de förlorat. Känslorna kan vara lätta att känna igen, även när världen omkring personerna är främmande för oss.

På flera tusen år gamla lertavlor möter vi den sumeriska gudinnan Inanna, som förknippades med kärlek, sexualitet och krig, och berättelserna om hennes relation till Dumuzi. I den grekiska mytologin bidrar Paris bortförande av Helena till att utlösa det trojanska kriget. Åtrå och kärlek skildras här som krafter som kan påverka inte bara två människor, utan hela samhällen.

I berättelsen om Tristan och Isolde ställs kärleken mot trohet och plikt. I Shakespeares *Romeo och Julia* älskar två unga människor varandra samtidigt som deras familjer ligger i konflikt. Pjäsen handlar därför också om vem som får bestämma över ungas liv. Senare kärleksberättelser har fortsatt att undersöka förhållandet mellan känslor och förväntningar, men vilka personer som får stå i centrum har förändrats.

En kärlekshistoria berättar något om tiden då den skapades.
Vilka relationer tas för givna? Vilka behöver försvaras?
Vem får uttrycka sin längtan öppet, och vem måste hålla den hemlig?

FOTO: Jenny Baumgartner

- Lista kärlekshistorier som ni har läst eller sett i böcker, pjäser, filmer och serier.
- Vilka blir kära, och hur får vi veta vad de känner?
- Vad hindrar dem från att vara tillsammans? Är hindret detsamma i alla berättelser?
- Vems perspektiv får vi följa?
- Hur slutar berättelserna, och vad säger sluten om kärlek?
- Vad skiljer berättelserna åt? Kan skillnaderna bero på när de skapades, var de utspelar sig eller om de berättas i text, på scen eller i film?
- Måste en kärlekshistoria sluta med att personerna blir tillsammans? Vad kan andra slut säga om kärlek och om att växa upp?
- Varför är människor så fascinerade av just kärlekshistorier?

SKRIVÖVNING: DEN FÖRSTA GÅNGEN

Den första gången kan vara efterlängtad, trevande, omtumlande eller helt annorlunda än man föreställt sig. I den här övningen får eleverna skriva en novell om ett första möte med kärlek, närhet eller en ny sida av sig själva.

Förberedelser:

Introducera novellskrivande om ni inte har arbetat med det tidigare. Prata om hur en kort berättelse kan kretsa kring en enda händelse och hur tankar, dialog och sinnesintryck kan göra den levande.

Uppvärmning:

Flödesskriv i två minuter på temat ”den första gången”. Skriv utan att stanna för att rätta eller värdera. Vilka bilder, känslor och situationer dyker upp?

Skriv en novell

Välj en situation och skapa en fiktiv huvudperson. Det kan till exempel handla om:

Den första kyssen.
Det första ögonkastet som dröjer sig kvar.
Den första sexuella upplevelsen.
Det första uppbrottet.
Den första beröringen som känns annorlunda.
Den första gången någon använder rätt namn eller pronomen.
Den första gången personen vågar berätta vem hen är kär i.

Fundera över vad huvudpersonen längtar efter och vad som står i vägen. Finns det förväntningar på hur personen ska vara, vem hen ska älska eller hur mötet ska gå till? Vad händer om verkligheten tar en annan riktning?

Låt berättelsen rymma olika sexuella läggningar, könsidentiteter, kroppar och funktionsförmågor. Du kan skriva om någon vars erfarenheter skiljer sig från dina egna. Ge personen egna tankar, vanor och drömmar, så att identiteten blir en del av en hel människa.

Gestalta ögonblicket genom konkreta detaljer: en hand som närmar sig, ett ljud i rummet, en blick som viker undan eller något som personen vill säga men inte får fram. Om du skriver om fysisk närhet kan du också utforska hur personerna visar vad de vill, tvekar inför eller inte vill.

Efter skrivandet

Läs igenom novellen. Vad har förändrats för huvudpersonen mellan början och slutet? Vilka normer finns i berättelsen, och hur förhåller sig personen till dem?

Den som vill kan dela ett utdrag och få respons på språk, gestaltning och berättelsens uppbyggnad.

Till läraren: Eleverna skriver fiktion och väljer själva vilken sorts första gång de vill utforska. Ingen behöver lämna ut privata erfarenheter, skriva sexuellt explicit eller läsa upp sin text.

FOTO: Jenny Baumgartner

OM QUEER, NORMER OCH RÄTTEN ATT FÅ PLATS

Vi talar ofta om samhället som ett gemensamt rum, en plats vi delar, bygger och formar tillsammans. Men varje rum har gränser. Varje dörr kan både öppnas och stängas. Vem får kliva in utan att tveka? Vem behöver först förklara vem den är, vem den älskar eller varför den ser ut som den gör?

Normer är de förväntningar som formar vår bild av vad som är vanligt, önskvärt och självklart. De märks i hur vi talar om kroppar, kön, kärlek och familjer. I frågan om en flicka har en pojkvän. I uppdelningen mellan tjejer och killar. I antagandet att det går att se på en människa vilket kön hen har. För den som passar in kan förväntningarna vara nästan osynliga. För den som bryter mot dem kan de bli påtagliga varje dag.

Queer kan vara ett sätt att beskriva sin identitet, men också ett perspektiv som hjälper oss att granska normer kring kön och sexualitet. Med ett queert perspektiv riktas blicken mot rummets mått: Varför är det byggt så här? Vilka sätt att leva och älska har det utformats för? Vilka möjligheter blir synliga om vi slutar ta de måtten för givna?

Att få plats handlar om att kunna delta utan att behöva dölja eller försvara delar av sig själv. Att få prata om sin förälskelse lika självklart som andra. Att bli kallad det namn man använder. Att kunna välja kläder, röra sig och uttrycka sig utan att ens kön eller sexualitet ständigt blir en fråga för omgivningen.

Det finns en skillnad mellan att tolereras och att tillhöra. Den som tolereras får vara med på villkor som andra bestämmer. Det kan finnas en outtalad förväntan om att inte synas för mycket, inte vara för öppen eller inte göra andra obekväma. Att tillhöra innebär att få vara med och forma gemenskapen och dess villkor.

Normernas gränser kan märkas i små vardagliga händelser. Ett skratt när någon berättar vem den är kär i. En lärare som delar in klassen i flickor och pojkar. Ett formulär där inget alternativ stämmer. En berättelse där queera personer alltid är ensamma, olyckliga eller måste förklara sin existens. Varje händelse kan verka liten, men tillsammans kan de påverka vem som känner sig hemma.

För att undvika frågor, kommentarer eller avvisanden kan en människa börja anpassa sig. Byta ut ett pronomen när hon berättar om någon hon älskar. Hålla tillbaka en gest. Välja andra kläder. Vara tyst om något som andra får prata öppet om.
Sådan anpassning kan vara ett sätt att skydda sig, men den kan också begränsa

utrymmet att leva som sig själv.

Samtidigt rymmer queera liv kärlek, vänskap, glädje, vardag och framtidsdrömmar. Att få plats i samhällets berättelser innebär också att få vara huvudperson i en kärlekshistoria, göra misstag, vara rolig, längta efter beröring eller fundera över vem man vill bli. Att få vara en hel människa, med erfarenheter som både delas med andra och är ens egna.

När vi granskar normer kan vi upptäcka hur det som känns självklart formas och upprätthålls. Förväntningar förs vidare genom språk, vanor, bilder och handlingar. Där finns också möjligheten till förändring. Vi kan ställa öppnare frågor, lyssna på hur människor beskriver sig själva och ge utrymme åt fler berättelser om kön och kärlek.

Att förändra det gemensamma rummet innebär därför att undersöka själva riktningen. Vem utgår vi från när vi planerar undervisning, väljer berättelser eller talar om relationer? Vem måste anpassa sig till våra kategorier? Vilka kategorier behöver vi tänka om kring?

Vi är alla med och formar rummet genom hur vi talar, lyssnar och bemöter varandra. När vi blir uppmärksamma på våra egna förväntningar får vi också möjlighet att förändra dem. Då kan fler få plats på egna villkor och vara med och bygga det samhälle vi delar.

SAMHÄLLE

Vilka normer kring kön och sexualitet märks i skolan, kulturen och vardagen?
Vilka sätt att leva och älska framställs som självklara? Vilka behöver förklaras?
När får queera personer vara huvudpersoner utan att berättelsen kretsar kring deras utsatthet?
Vad är skillnaden mellan att tolereras och att tillhöra?
Hur kan vi förändra gemensamma rum så att fler får vara med och forma dem?

INDIVID

När känner jag att jag kan vara mig själv? Vad i omgivningen gör det möjligt?
Vilka förväntningar på kön och kärlek tar jag själv för givna?
Har jag någon gång hållit tillbaka något för att passa in?
Hur reagerar jag när någon bryter mot mina förväntningar?
Vad kan jag göra för att ge andra större utrymme att vara sig själva?

FOTO: Jenny Baumgartner

NÅGRA QUEERA BOKTIPS

GENDER QUEER // MAIA KOBABE
NÄSTAN I MÅL // OLIVIA SKOGLUND
DETRANSTITION, BABY // TORREY PETERS
YOUNG MUNGO // DOUGLAS STUART
ORLANDO // VIRGINIA WOOLF
OM DET REGNAR I AHVAZ // NIOOSHA SHAMS
ATT FÖRÄNDRAS: EN METOD // ÉDOUARD LOUIS
Q // FREDRIK EKELUND
MIDDLESEX // JEFFREY EUGENIDES
GOLDEN BOY // ABIGAIL TARTTELIN
BÄRA MISTEL // SARA LIDMAN
EN MÖRK STRIMMA AV LJUS // SAMAR YAZBEK
DET FINNS ANNAN FRUKT ÄN APELSINER // JEANETTE WINTERSON

KÖN SOM KONSTRUKTION

Vad betyder det att vara tjej, kille eller något annat? Svaret kan handla om kroppen och om vilket kön en person själv känner sig som. Men det handlar också om de förväntningar som finns omkring oss: hur vi antas klä oss, tala, bete oss och leva.

Att beskriva kön som en social konstruktion betyder att föreställningar om kvinnligt och manligt skapas och förs vidare mellan människor. Barn möter dem i familjen, skolan, medierna och bland vänner. Föreställningarna kan kännas självklara, men de ser olika ut på olika platser och förändras med tiden. En färg, ett yrke eller ett sätt att visa känslor är inte kvinnligt eller manligt i sig. Det är vi människor som ger dem den betydelsen.

Det betyder inte att kroppen saknar betydelse eller att människors könsidentiteter är påhittade. Det betyder att samhället påverkar hur vi tolkar kroppar och vilka möjligheter människor får. En person som uppfattas som tjej kan till exempel möta andra förväntningar än en person som uppfattas som kille, även när de vill göra samma sak.

Ofta blir en norm synlig först när någon bryter mot den. Då kan andra reagera, ställa frågor eller försöka få personen att ändra sig. Genom att undersöka sådana reaktioner kan vi upptäcka vilka regler som har känts självklara utan att någon uttalat dem. Vi kan också fråga oss vilka möjligheter som öppnas när människor får definiera sig själva och leva utan att begränsas av andras föreställningar om kön.

FOTO: Jenny Baumgartner

DISKUTERA

- Vad innebär antagandet om att alla människor är antingen tjejer eller killar?
- På vilka sätt kan indelningen i två kön vara för snäv för att beskriva människors identiteter och erfarenheter?
- Vilka förväntningar på kön möter vi i familjen, skolan, medierna och bland vänner? Är de alltid samma?
- Varför uppfattas vissa färger, kläder, yrken eller intressen som kvinnliga eller manliga?
- Var möter vi indelningen i två kön i vardagen, exempelvis i språk, blanketter, kläder eller omklädningsrum?
- Vilka känslor förväntas tjejer respektive killar visa? Hur kan det påverka människor?
- Kan ni ge exempel på hur föreställningar om kön har förändrats med tiden eller skiljer sig mellan olika platser?
- Hur kan två personer möta olika reaktioner när de gör samma sak, beroende på vilket kön andra uppfattar att de har?
- Hur skulle språk och vardagsmiljöer kunna ge plats åt fler sätt att vara, utan att människor behöver passa in i en ”färdig” kategori?
- Varför blir en norm ibland synlig först när någon bryter mot den?
- Hur kan vi själva föra vidare förväntningar på kön utan att tänka på det?
- Vilka möjligheter skulle öppnas om människor fick större frihet att leva utan att begränsas av föreställningar om kön?

TRANS

Det finns många sätt att vara transperson och olika vägar till att förstå sin könsidentitet. Gemensamt är rätten att själv beskriva vem man är och att bli bemött med respekt.

Transperson är ett paraplybegrepp för personer vars könsidentitet eller könsuttryck inte stämmer med förväntningarna på det kön de tilldelades vid födseln och som använder ordet trans om sig själva. En transperson kan vara kille, tjej eller ickebinär. Ickebinär innebär att könsidentiteten är något annat än enbart kille eller enbart tjej. Varje person bestämmer själv vilka ord och pronomen som passar.

En del förstår tidigt att de är trans, andra senare i livet. Vissa funderar länge, medan andra får en tydlig insikt. Oavsett när det sker ska personens könsidentitet respekteras.

Många transpersoner, men inte alla, upplever könsdysfori: obehag eller lidande när kroppen eller omgivningens bemötande inte stämmer med könsidentiteten. Stöd och könsbekräftande vård kan hjälpa. Könseufori beskriver positiva känslor av att könsidentiteten bekräftas, exempelvis genom rätt namn och pronomen.

Trans handlar om kön, medan sexuell läggning handlar om vem man blir kär i eller attraherad av. En transperson kan ha vilken sexuell läggning som helst. Det gäller även en cisperson, vars könsidentitet stämmer med det kön personen tilldelades vid födseln.

FÅ MER INFORMATION:

www.transammans.se
www.transformering.se
www.umo.se

LÄSTIPS:

TRANS - fakta, forskning och erfarenheter // red. Edward Summanen & Matilda Wurm // Natur och Kultur 2023

ORDMINGEL – VAD BETYDER VAD EGENTLIGEN?

Den här övningen kommer från RFSL. Ordmingel hjälper elever och lärare att lära känna ord som rör kön, identitet och sexualitet. Genom att para ihop begrepp med förklaringar får de pröva vad orden betyder och samtala om skillnaderna mellan dem.

Förberedelser:

Välj de ord som passar gruppen. Skriv varje ord på en egen lapp och dess förklaring på en annan. Gör lika många ordlappar som förklaringslappar. Utgå från den förberedda ordlistan på nästa sida eller skapa egna kort med hjälp av till exempel RFSL, Transformering eller Transammans.

Så här gör du:

Dela ut ordlapparna till hälften av eleverna och förklaringarna till den andra hälften.

Låt eleverna röra sig i rummet och samtala tills var och en har hittat den förklaring eller det ord som hör till den egna lappen.

Låt paren läsa upp sina ord och förklaringar. Gå igenom dem tillsammans och red ut sådant som är oklart.

Använd några av orden som utgångspunkt för ett gemensamt samtal. Vilka ord beskriver identitet, vilka beskriver uttryck och vilka beskriver normer?

Eleverna behöver inte berätta hur de själva identifierar sig. Påminn också om att människor kan använda olika ord om sig själva och att en kort definition aldrig fångar allas erfarenheter.

AGENDER	Att inte ha någon könsidentitet eller att inte definiera sig i fråga om kön.
BIGENDER	Att ha två könsidentiteter, samtidigt eller växelvis.
BINÄR TRANSPERSON	En transperson som är tjej eller kille, kvinna eller man.
CISPERSON	En person vars könsidentitet stämmer överens med det kön personen tilldelades vid födseln.
DRAGQUEEN ELLER DRAGKING	En dragartist som använder och ofta överdriver uttryck som förknippas med kvinnlighet respektive manlighet. Drag är en form av scenkonst som både transpersoner och cispersoner kan ägna sig åt.

GENDERQUEER	Ett ord som vissa använder om en könsidentitet som inte följer föreställningen att alla är antingen kvinnor eller män.
HBTQIA	En förkortning för homosexuella, bisexuella, transpersoner, queera, intersexpersoner och asexuella.
HEN	Ett könsneutralt pronomen. Det kan användas om en person som har hen som pronomen eller när kön är okänt eller saknar betydelse.
ICKEBINÄR	En person som inte är enbart tjej eller enbart kille. Ordet kan betyda olika saker för olika personer.
KÖN	Ett ord som kan syfta på olika delar, till exempel kroppsliga egenskaper, könsidentitet, könsuttryck och juridiskt kön.

KÖNSDYSFORI	Obehag eller lidande som kan uppstå när ens kropp eller hur andra behandlar en inte stämmer med ens könsidentitet.
KÖNSEUFORI	Positiva känslor som kan uppstå när ens könsidentitet bekräftas.
KÖNSIDENTITET	Vilket kön en person själv känner sig som.
KÖNSUTTRYCK	Hur en person uttrycker kön, till exempel genom kläder, frisyr, röst eller kropps-språk.
KÖNSBEKRÄFTANDE VÅRD	Vård som kan hjälpa en person att få sin kropp att stämma bättre överens med sin könsidentitet eller minska könsdysfori.

PRONOMEN	Ord som används i stället för namn när vi talar om någon, till exempel hon, han, hen eller den.
TRANSITION	En process där en person börjar leva mer i enlighet med sin könsidentitet. Den kan till exempel handla om namn, pronomen, könsuttryck eller kroppsliga förändringar.
TRANSKILLE	En kille som tilldelades könet flicka vid födseln.
TRANSTJEJ	En tjej som tilldelades könet pojke vid födseln.
TILLDELAT KÖN VID FÖDSELN	Det kön som registrerades för en person när hen föddes, vanligen utifrån hur kroppen tolkades då.

FOTO: Jenny Baumgartner

PATRICIA S. CHURCHLAND är filosof och en av pionjärerna inom neurofilosofi. I boken *Min hjärna och jag* undersöker hon hur hjärnan formar våra känslor, handlingar och vår upplevelse av vilka vi är. Hon beskriver också hur biologisk könsutveckling rymmer variationer och formas genom ett samspel mellan kromosomer och hormoner.

XX och XY är de vanligaste kombinationerna av könskromosomer, men det finns fler, exempelvis XXY, XYY, en enda X-kromosom och XXYY. Redan på kromosomnivå är variationen alltså större än den förenklade bild vi ofta möter. Variationen finns där från början.

Om biologin rymmer variation, varför är då våra föreställningar om kön ofta så snäva?

Varför betraktas det fortfarande som avvikande att vara trans – att ens könsidentitet inte stämmer överens med det kön man tilldelades vid födseln?

Läs: Min hjärna och jag // Patricia S. Churchland (Fri tanke, 2015)

FOTO: Jenny Baumgartner

FUCK DETERMINISM

”Du kommer bli som din mamma.” ”Sådana som vi gör inte så.” ”Det är ingen idé att försöka.” Sådana meningar kan väga tungt. De gör familj, bakgrund eller tidigare händelser till en förutsägelse om vem en människa kommer att bli. Till slut kanske vi själva börjar tro på dem.

Redan tidigt möter vi förväntningar på hur vi ska vara och vad våra liv ska innehålla. Vi ska passa in, lyckas och göra andra stolta. Familjen kan ha önskemål om utbildning, arbete, kärlek eller hur vi uttrycker oss. De kan komma ur omsorg och en vilja att skydda. Men även välmenande förväntningar kan bli begränsande när någon annans bild av ett gott liv blir den enda väg vi tillåts följa.

Att leva upp till normer kan ge trygghet och tillhörighet. Vi vet vad som förväntas och slipper kanske förklara oss. Samtidigt kan priset vara att vi gömmer sådant som är viktigt för oss.

Vad händer när det liv vi längtar efter inte stämmer med det liv omgivningen har tänkt sig?
Går det att välja sin egen väg utan att känna att man sviker?

Rädslan kan också hålla oss kvar. Vi kan vara rädda för att misslyckas, bli avvisade eller förlora människor vi älskar. Ibland börjar vi anpassa oss innan någon ens har sagt nej. Vi föreställer oss andras reaktioner och låter dem avgöra vad vi vågar önska. Då kan framtiden kännas bestämd, trots att vi ännu inte har prövat våra möjligheter.

Våra liv påverkas också av verkliga omständigheter. Pengar, lagar, normer, relationer och andra människors beslut kan öppna eller stänga vägar. Alla har inte samma handlingsutrymme. Att förändra sitt liv handlar därför både om egna val, om mod och om vilket stöd och vilka möjligheter som finns omkring oss.

POESIÖVNING: MENINGEN MED ETT LIV

Antons farmor Jemina håller en lång monolog för Anton om alla tänkbara scenarion som väntar honom om han bara vågar leva och ta sig därifrån. Om möjlig lycka, olycka, snedsteg och åldrande.

Vad ger ett liv mening? Det kan vara en människa, en plats, något du längtar efter eller ett litet ögonblick i vardagen. I den här övningen får du undersöka den stora frågan genom små, konkreta bilder.

Börja med att samla ord. Skriv under två minuter ner sådant som får dig att känna dig levande. Försök fånga dofter, ljud, rörelser och känslor.

Skriv sedan en dikt där varje rad börjar med ”Kanske”. Använd gärna följande början och fyll på med egna bilder:

Kanske är meningen med livet …
Kanske finns den i …
Kanske känns den som …
Kanske börjar den när …
Kanske är den ännu …

Dikten behöver inte rimma eller ge ett färdigt svar. Du kan skriva utifrån dig själv eller en påhittad person.

Läs och samtala. Den som vill får dela hela dikten eller en enda rad.
Vilka vardagliga saker får stor betydelse i dikterna?
Finns det plats för både längtan och tvivel?

ABORT

Abort betyder att avbryta en graviditet. Du som är gravid bestämmer själv om du vill göra abort. Det finns ingen åldersgräns för att göra abort. En abort gör inte att det blir svårare att bli gravid i framtiden.

Abort görs på en abortmottagning på ett sjukhus, eller på en gynekologisk mottagning. Du kan ringa abortmottagningen och boka tid. Innan vecka 12 görs vanligtvis en medicinsk abort och efter vecka 12 görs en kirurgisk abort.

Du har rätt till stöd både innan och efter en abort. Personalen på abortmottagningen har tystnadsplikt, dina föräldrar eller andra vårdnadshavare måste inte få veta.

Läs mer på umo.se och kontakta din ungdomsmottagning om du har mer frågor.

FOTO: Jenny Baumgardner

FOTO: Jenny Baumgartner

CROSS

MEDVERKANDE: Oliver Andersson, Mille Bostedt, Gunilla Johansson Gyllenspetz, Rasmus Lindgren, Emelie Strömberg

AV: Björn Elgerd
REGI: Lars Melin
SCENOGRAFI & KOSTYM: Charlotta Nylund
LJUSDESIGN: William Sjöberg
MASKDESIGN: Josefin Ekerås
LJUDDESIGN & KOMPOSITÖR: Rafael Cañete Fernández
DRAMATURG: Kristina Ros
REGIASSISTENT: Felicia Stjärnsand
INTIMITETSKOORDINATOR: Malin B Erikson

PRODUCENT: Emelie Wessberg

BELYSNINGSMÄSTARE: Bella Oldenqvist, Coppelia Bondesson
KOSTYMMÄSTARE: Helena Arvidsson
LJUDTEKNIK: Simeon Pappinen Hillert
DEKORANSVARIG: Mattias Ek
REKVISITA, ATTRIBUT & DEKORMÅLERI: Anna La Carrubba, Wanja Johansson Fernandes
DEKORBYGGE & SCENTEKNIK: Mattias Ek, Krister Nylander, Colin Ferguson
PATINERING: Ulrika Wassén
KOSTYMVÅRD: Malin Garellik

PROJEKTLEDARE BARN OCH UNGA: Erika Isaksson
MARKNADSFÖRING & PRESS: Hanna Lööf
PUBLIKARBETE: Ulrika Andersson
FÖRESTÄLLNINGSFOTOGRAF: Jenny Baumgartner
LANSERINGSBILD: Alqumit Alhamad
TRAILER: Kristian Söderström
PROGRAMREDAKTION: Hanna Lööf, Kristina Ros
PROGRAMLAYOUT: Jonas Kündig
FOAJÉPERSONAL: Klara Lemurell, Ulrika Andersson
RESTAURANGPERSONAL: Kerstin Ehrnlund m fl.
PRAKTIKANTER: Elsa Wahlqvist (Lunds universitet), Kasper Ekdahl (Performing Arts School)

KONSTNÄRLIG CHEF: Lars Melin
CHEFSPRODUCENT/ADMINISTRATIV CHEF: Lisa Nowotny
TEKNISK CHEF: Frederic Johansson
VD & ANSVARIG UTGIVARE: Frida Edman

TACK TILL: Hisingens motorklubb, Paloma Halén Romàn, Edward Summanen, Backa Backstage, Lindholmens tekniska gymnasium, Schillerska gymnasiet, Elyseum distans och alla ungdomar och unga vuxna som agerat bollplank

MUSIK I FÖRESTÄLLNINGEN:
Musiken är komponerad av Rafael Cañete Fernández, förutom: Bruce Haack *Electric to Me Turn*, Brian Eno, Beatie Wolfe *Procession*, dome 3000 *Arcadia*, Mort Garson *This Is My Beloved*, Björn Olsson *Västkusten*, DOVS *Vernal Fall*, Onlynumbers, Lucie Hart *Euphoric Night*, Boards of Canada *Olson*, 1900 *Träkors*

URPREMIÄR 2 OKTOBER 2026 PÅ BACKA TEATER
Föreställningen är ca 1 tim och 30 min utan paus